LUPTA POPULAȚIILOR DE LA GURILE DUNĂRII ÎMPOTRIVA AUTORITĂȚII ROMANE

DE

N. GOSTAR

Sub numele de *Bastarnae* sau *Basternae* cei vechi înțelegeau o populație, în mod probabil de origine germanică, care, spre sfîrșitul sec. III î.e.n., stăpînea un întins spațiu, pînă la gurile Dunării. Prezența neamurilor bastarnice la nordul Dunării de jos astăzi este tot mai mult dovedită prin descoperirile de necropole și așezări de pe cuprinsul Moldovei, a căror inventar arheologic prezintă asemănări destul de apropiate cu cel din R. P. Polonă și Germania răsăriteană [1]). Amforele elenistice din sec. III—II î.e.n., găsite în așezarea „bastarnică" de la Lunca Ciurii din Moldova [2]), limitează epoca de stăpînire și data pătrunderii lor pe acest teritoriu [3]). Materialul ceramic dacic care de asemenea însoțește pe cel bastarnic, aflat în Moldova [4]), arată noile re-

---

1) R. Vulpe, *Săpăturile de la Poienești din 1949*, în *Materiale Arheologice privind Istoria veche a R.P.R.*, I (1953), p. 491 și urm.; id., *Le problème des Bastarnes à la lumière des découvertes archéologiques en Moldavie*, în *Nouvelles études d'histoire*, București, 1955, p. 103—119; N. Zaharia, *Cercetările de suprafață efectuate în Moldova în cursul anului 1954*, în «Studii și Cercetări de Istorie veche» VI (1955), p. 901 nr. 25 d. 32 a: p. 903 nr. 39, 41 f., 43 b, e; p. 904 nr. 50 b; p. 906 nr. 71 b; p. 907 nr. 73 b, 77 a; p. 907—8 nr. 77 f, 78; p. 908 nr. 84 d, 86 a; p. 909 nr. 93, 97 g. 104 a; p. 910 nr. 105 a; M. Petrescu-Dîmbovița, M. Dinu, E. Bold, *Cercetări arheologice în Podișul Central Moldovenesc*, în «Analele Științifice ale Universității „Al. I Cuza" din Iași», Secțiunea III, s.n., tom. I, fasc. 1—2 (1955), p. 31—2, 34, 36, 42; tom. IV (1958), p .17, 23, 26; N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Em. Zaharia, *Cercetări arheologice în orașul Iași și împrejurimi*, în «Studii și Cercetări Științifice a Acad. R.P.R.», Filiala Iași, Secția Istorie, VII, 2 (1956), p. 14—15 nr. 9, 10; p. 34 nr. 13; p. 47; D. Teodoru, *O necropolă La Tène de la Buhăești*, în «Studii și Cercetări Științifice a Acad. R.P.R.», Filiala Iași, Secția Istorie, VIII (1957), p. 339—342; stațiuni inedite la Răducăneni și Moșna (inf. D. Teodoru).

2) M. Petrescu-Dîmbovița, *Șantierul Arheologic Trușești*, în «Studii și Cercetări de Istorie veche», VI (1955), p. 183—7.

3) D. Tudor, *Amfore helenistice descoperite în adîncul teritoriului R. P. R.*, în «Studii și Referate privind Istoria Romîniei», I, București, 1954, p. 82.

4) M. Petrescu-Dîmbovița, *op. cit.*, p. 186; G. B. Feodorov, *Descoperirile arheologice din R.S.S. Moldovenească privind mileniul I al e.n.*, în «Studii și Cercetări Științifice a Acad. R.P.R.», Filiala Iași, Secția Istorie, VIII (1957), p. 159—160 și fig. 1.

lații intertribale ce apăruseră ca urmare a pătrunderii acestor triburi nordice în spațiul dintre Carpații Răsăriteni și Dunărea de jos.

În legătură cu migrarea triburilor bastarnice, în acest spațiu nord-dunărean, cea mai veche informație o deținem de la un autor helenistic necunoscut, păstrată în istoria lui Pompeius Trogus, rezumată apoi la rîndul ei în prelucrarea anecdotică tîrzie a lui Iustinus. În unul din prologurile istoriei lui Pompeius Trogus se însereaza, *dictique in excessu Bastarnici motus* [5]), eveniment ce se petrecea la nordul gurilor Dunării nu mai curînd de anii 233—230 î.e.n. În epitomul lui Iustinus același eveniment e localizat în spațiul geto-dacic, unde bastarnii apar în calitate de năvălitori, în conflict cu dacii de sub conducerea lui Oroles [6]), eveniment care se plasează tot în jurul anului 200 î.e.n. [7]) sau, mai bine spus, puțin înainte de acest an [8]).

A doua informație contemporană cu evenimentele ne este furnizată de Demetrios din Callatis, care, originar dintr-un oraș grecesc de pe coastele de vest ale Pontului Euxin, deținea informații destul de precise relativ la aceste schimbări ce aveau loc la nordul gurilor Dunării. Relatarea lui Demetrios din Callatis ne este cunoscută din periplul lui Pseudo-Scymnos, unde bastarnii sînt arătați ca fiind prezenți la nord de Dunăre în calitate de ἐπήλυδες „de curînd așezați", „noi veniți", „străini" [9]), eveniment care de asemenea se datează în jurul anului 200 î.e.n.

Geograful Strabo, care scrie bazat pe izvoare ce transmit o realitate cu cel puțin un secol înainte, este singurul care menționează cu numele cele trei mari uniuni de triburi bastarnice: καὶ γαρ Ἄτμονοι λέγονταί τινες, καὶ Σιδόνες, οἱ δέ τὴν Πεύκην κατασχόντες, τὴν ἐν τῷ Ἴστρῳ νῆσον, Πευκινοί [10]). Textul, despre aceștia din urmă, precizează că locuiesc în marea insulă *Peuce*, de unde li se trage numele [11]). Relațiile romanilor cu bastarnii se pare că au fost întreținute prin acești peucini, seminția bastarnică cea mai apropiată de sferele intereselor romane, de unde apoi și generalizarea și echivalarea termenului epihoric *Peucini* cu termenul etnic *Bastarnae*, în special la Tacitus [12]). În sfîrșit Cl. Ptolemaeus plasează în Sarmația europeană, ὑπέρ τὴν Δακίαν „deasupra Daciei", pe aceiași Πευκινοί τε καὶ Βαστέρναι, ca fiind ἔθνη μέγιστα [13]). Această prezentare demografică nu pare a fi întru totul contemporană geografului antic, ci, în parte măcar, e vorba

---

5) Pomp. Trog., *Prol.*, 28.

6) Iustinus, 32, 3, 16.

7) V. Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, București, 1926, p. 68; C. Daicoviciu, *La Transylvanie dans l'antiquité*, București, 1945, p. 45; id., *Însemnări despre daci (XIX). Celții, bastarnii și sarmații pe teritoriul Daciei antice*, în «Steaua», 12, 1959, p. 92; R. Vulpe, *Le problème des Bastarnes*, p. 112.

8) D. M. Pippidi, *Contribuții la Istoria veche a Romîniei*, București, 1958, p. 21—22.

9) Ps. Scymnos, V. 797 (=*Geogr. Gr. Min.*, I. p. 229).

10) Strabo, VII, 3. 17.

11) Id., VII, 3, 15.

12) Tacit., *Germ.*, 46, *Peucini quos quidam Bastarnas vocant*; vezi și Plinius, *n. h.*, IV, 100, *Peucini Basternae*, care scrie, probabil, după informația geografului Philemon din sec. I e.n. (vezi W. Kroll, *RE*, XIX, 2146—2150).

13) Ptol., III, 5, 7.

iarăși de o situație anterioară sec. I—II e.n., ca și ἡ Πεύκη ὄρος [14]) și τὰ Πευκινὰ ὄρη [15]), precum și *Alpes Bastarnice* [16]) din Tab. Peut., căci aceste oronime nu sînt altceva decît tradiția unei hegemonii mai vechi în acest spațiu carpato-dunărean [17]).

Trebuie apoi să se țină seama de justa concluzie a lui R. Vulpe, care arătase că începînd cu prima jumătate a sec. I î.e.n. nu mai poate fi vorba despre o stăpînire bastarnică în Moldova. Dispariția bastarnilor de pe actualul teritoriu al Moldovei, în mod probabil că, a avut loc în urma noilor evenimente petrecute la nordul Dunării în sec. I î.e.n., o dată cu apariția lui Burebista în fruntea triburilor dacice, iar pe de altă parte, prin înaintarea spre vest a triburilor sarmatice [18]). La aceasta credem că se mai pot adăuga luptele romanilor de la sfîrșitul sec. I î.e.n. la Dunărea de jos și transplantărilor populațiilor nord-dunărene în sudul Dunării din cursul sec. I e.n., care vor grăbi dispariția numelui de bastarni în spațiul care odinioară fusese în stăpînirea lor. Locul bastarnilor de data aceasta este luat în mod treptat de triburile getice și sarmatice, iar puținele grupări bastarnice, ce se vor fi menținut, se vor retrage spre nord, pe actualul teritoriu al Ucrainei Subcarpatice, unde se mai păstrau puternicele lor formațiuni tribale și de unde apoi, în răstimpuri, vor mai întreprinde acțiuni de jaf pe teritoriul roman din Peninsula Balcanică. Pe teritoriul Moldovei însă, din datele pe care ni le oferă în momentul de față cercetările arheologice, începînd cu sec. I î.e.n. dispare orice indiciu de prezență a elementului bastarnic.

În această lucrare în mod special ne interesează soarta bastarnilor din *insula Peuce*, adică din actuala Deltă a Dunării. Prin Peuce cei vechi înțelegeau fie actualul braț al Dunării Sfîntu Gheorghe [19]), fie cum s-a spus mai sus, însăși Delta Dunării [20]). Acest nume vechi al brațului și al Deltei, după mărturia geografilor antici, ar fi de origine greacă [21]), denumire care, în mod probabil, se datora coloniștilor milesieni de la Histria, a căror teritoriu în sec. I e.n. se mărginea spre nord cu actualul braț meridional al Deltei [22]), cunoscut sub acest nume. Etimologia vechiului nume al „insulei" a fost pusă în legătură cu cuvîntul grecesc ἡ πεύκη „pin marin" (specie de conifer [23]), despre care un document din sec. I. e.n. amintește că ar fi crescut aici în antichitate și că era exploatat de către histrieni, în virtutea

---

14) Id., III, 5, 5.

15) Id., III, 5, 9.

16) În segm. din Tab. Peut. deasupra provinciei Dacia.

17) N. Gostar, *Ramura nordică a dacilor — costobocii*, în «Buletinul Universităților „V. Babeș" și „Bolyai"», Seria Științelor Sociale, I (156), p. 190—1.

18) R. Vulpe, *Săpăturile de la Poienești*, p. 494—5; id., *Le problème des Bastarnes*, p. 113.

19) E. Polaschek, *RE*, XIX, 1382—4.

20) Id., *op. cit.*, 1384—1390.

21) Id., *op. cit.*, 1389.

22) În legătură cu această hotărnicie vezi I. D. Zlatkovskaia, Мёзия в I и II веках нашей эры, Moscova, 1951, p. 80; Pippidi, *Contribuții*, p. 171—96; id., *Die Stadtgebiet von Histria in römischer Zeit auf Grund der* ʹΟΡΟΘΕΣΙΑ *des Laberius Maximus*, în «Dacia», s.n., II (1958), p. 227—247.

23) Em. Boisacq, *Dictionnaire étymologique de la langue grecque dans ses rapports avec les autres langues indo-européennes*, Heidelberg-Paris, 1913, p. 777.

unui vechi privilegiu al acestora [24]). Informația lui Strabo, că bastarnii care stăpînesc Peuce sînt îndeobște cunoscuți cu numele Πευκινοί nu are nici un motiv să fie pusă la îndoială. Încercările unora de a explica etimologia Πευκινοί ca avînd o origine tracică [25]), nu credem că merită de a mai fi discutată aici, faptul fiind în contradicție cu informațiile deduse pe baza studiului izvoarelor. Este însă foarte probabil că peucinii bastarnici să fi rezistat presiunilor exercitate din partea dacilor și sarmaților, apărați fiind de natura locului, Delta oferind unul din cele mai prielnice adăposturi. Izolați însă în acest spațiu redus și puțin favorabil unei ulterioare dezvoltări, rupți apoi de masa neamurilor bastarnice, care rămîneau undeva departe spre nord, treptat ei își pierd importanța politică și militară de odinioară, care nu-și mai găsește locul în evenimentele din cursul sec. I î.e.n. și sec. I e.n. Constrînși să se limiteze la actualul teritoriu al Deltei, putem bănui situația dificilă în care se găseau și continua lor slăbire, care însă nu-i vor putea împiedica de la atacuri și jafuri, îndreptate îndeosebi înspre teritoriul Dobrogei. Bastarnii amintiți de Ovidiu alături de sarmați, ca vecini ai imperiului [26]), ar putea fi mai curînd aceștia. Stingerea lor definitivă se datorește însă romanilor, care, în măsura în care devin tot mai stăpîni pe malul Dunării, vor avea tot interesul să termine cu acești vecini atît de incomozi și care în trecut fuseseră atît de periculoși. Inscripția de la Roma a sclavului *Nereus nat(ione) Germ(anus) Peucennus*, din prima jumătate a sec. I e.n. [27]), este un exemplu îndeajuns de convingător relativ la soarta multora dintre peucini; însuși numele Nereus ne duce spre regiunea maritimă de la gurile Dunării. Tîrziu apoi numele peucinilor reapare în documente, dar de data aceasta fără o semnificație etnică.

Începînd cu cea de-a doua jumătate a sec. II e.n., cînd stăpînirea romană în Dobrogea era destul de puternică și de simțită din partea elementelor vechi autohtone, o nouă populație *Peucini* (variante Πευκινοί, Πευκηνοί, *Peuci*, Πευκαί) e menționată în izvoare, alături de neamurile dacice, iraniene, gotice sau bastarnice. Despre acești peucini din sec. II e.n. nu avem nici un motiv să presupunem că sînt identici cu peucinii bastarnici din trecut. E greu să admitem fără nici o dovadă sigură că în Delta Dunării s-ar

24) **V. Pârvan**, *Histria IV*, în «Analele Acad. Rom. Secț. ist.», ser. II, tom. XXXVIII, p. 556; SEG I 329; Vulpe, *Histoire ancienne de la Dobroudja*, București, 1938, p. 118; Pippidi, *Contribuții*, p. 173, 183—4; id., *Stadtgebiet*, p. 235—7; Gh. Năstase, *Peuce. Contribuții la cunoașterea geografică-fizică și omenească a Deltei Dunării în antichitate*, în «Buletinul Societății de Geografie», 51 (1932), p. 29 și urm., atrage atenția că în Deltă astăzi nu cresc „pini" și deci Πεύκη este o etimologie populară a unui toponim getic sau scitic.

25) Ed. Philipon, *Les peuples primitifs de l'Europe méridionale*, Paris, 1925, p. 15; N. Jokl, în *Eberts Reallexikon*, XIII, p. 287; D. Detschew, *Harakteristika na trakiiskija ezik (Charakteristik der thrakischen Sprache)*, Sofia, 1952, p. 13, 37, 73, 98; dar același autor în lucrarea recentă *Thrakische Sprachreste*, Viena, 1957, nu mai menționează nici Peuce nici Peucini printre toponimele sau apelativele tracice.

26) N. Lascu, *Pămîntul și vechii locuitori ai țării noastre în opera lui Ovidiu*, în vol. *Publius Ovidius Naso XLIII î.e.n. — MCMLVII e.n.*, București, 1957 p. 183 și urm.

27) CIL VI 4346 (=Dessau, ILS 1722). Mommsen în CIL VI p. 899 emite părerea că Nereus era originar din părțile vestice ale Germaniei, devenit sclavul lui Germanicus care purtase războaie în acele părți. Dar natione Germanus Peucennus arată originea germanică răsăriteană a lui Nereus, adică bastarnică, căci o populație „peucină" în vestul germanic nu se cunoaște.

mai fi păstrat o enclavă bastarnică în decursul sec. II—IV e.n. De data aceasta prin peucini se poate înțelege și altceva.

Numele noii populații care se așază aici derivă tot de la numele antic al Deltei, care continuă să fie cunoscut sub vechiul Peuce. În antichitate, ca și acum, regiunea Deltei, în mare parte un teren inundabil în anumite perioade ale anului, oferea un spațiu destul de puțin întins pentru a fi locuit. În această regiune, insalubră de altfel, numărul locuitorilor în antichitate, ca și azi, pare să fi fost destul de redus, singura sursă de trai fiind pescuitul și vînatul. Nefiind încă cercetate arheologic grindurile Deltei, este prematur să tragem și alte concluzii în legătură cu densitatea așezărilor omenești în antichitate. Cei care au populat însă grindurile Deltei în vremurile vechi nu puteau fără a nu întreține permanente relații și legături de schimb cu populația agricolă din afară. Dar pe de altă parte Delta forma o poziție favorabilă de refugiu și adăpost pentru o populație în conflict cu autoritatea romană, căci în acest colț de apă și pămînt, cu căi atît de inaccesibile, apărat în mod admirabil de natura însăși, cu greu ar fi putut pătrunde o armată romană [28]). Delta a rămas întotdeauna *extra imperium*, romanii limitîndu-se la supravegherea acestor regiuni prin posturile unităților auxiliare de pe malul sudic al brațului Sfîntul Gheorghe și prin garnizoana de la Cartal, de pe malul opus, aproape de capătul de vest al Deltei. Această bucată de pămînt, înconjurată de apele Dunării, cu numeroase ochiuri de apă și grinduri la adăpostul pădurilor de floră acvatică, cu cărări și canale întortochiate, era un adevărat azil pentru toți năpăstuiții sau proscrișii ce puteau fi numiți dușmani interni ai stăpînirii romane, stăpînire care se făcea tot mai greu de suportat. Numărul celor care vor fugi și se vor ascunde în Peuce va crește în măsura în care exploatarea romană devine tot mai apăsătoare și fiscalitatea tot mai excesivă, astfel încît sub numele *Peucini*, începînd cu sec. II, putem înțelege pe acești locuitori stabiliți în această deltă. La Ptolemaeus peucinii din provincia Moesia inferior erau locuitori de la gurile Dunării — κατέσχουσι δὴ τῆς κάτω Μυσίας... τὰ δὲ στόματα Πευκινοί — [29]) iar la St. Byzantinus, locuitorii Deltei — Πεύκη, νῆσος ἐν τῷ Ἴστρῳ. οἱ οἰκήτορες Πευκηνοί — [30]). Cei care vor forma majoritatea acestei noi populații peucine, vor fi fost în primul rînd elementele getice din Dobrogea romană, a căror pămînturi ajung în posesia acelor *cives Romani*, a veteranilor și a coloniștilor traci *Bessi* și *Lai*. Poetul Marțial, într-o epigramă din anul 92, precizează că Peuce este un pămînt getic — *i liber ad Geticam P e u c e m, Istrumque tacentem* — [31]). Despre anumite neînțelegeri ivite între autohtoni și noii veniți în părțile din nordul Dobrogei, în legătură cu pierderea terenurilor agricole ale obștiilor getice în folosul coloniștilor romani, ne vorbește

---

28) Patrularea corăbilor romane în Deltă se pare că era destul de anevoioasă fiind adeseori amenințate cu împotmolirea. În acest sens sîntem informați că în anul 1959, cu ocazia curățirii canalului Zătoane, dintre brațul Sfîntu Gheorghe și Lacul Razelm, s-au descoperit la 3 m adîncime, bucăți de trunchiuri de lemn de stejar, care, după toate probabilitățile, par a fi resturile unei corăbii romane împotmolite.

29) Ptol., III, 10, 4; Amm. Marcell., XXII, 8, 43.

30) Steph. Byz., Πεύκη și κάλπαι.

31) Martialis, VII, 84; Ed. Groag, *RE*, III, 1232—3, nr. 114.

în mod cît se poate de limpede un important document epigrafic dintre anii 198—201 [32])

O altă populație, care la fel a putut fi neîndreptățită de noua situație creată de cuceritor, era în mod probabil elementul sarmatic, despre a cărui prezență pe teritoriul Dobrogei romane se poate vorbi pe baza izvoarelor. Ca și geții dobrogeni ei nu apar în documentele epigrafice, deși pînă la alcătuirea unui studiu relativ la onomastica antică a Dobrogei, nu sîntem îndreptățiți să ne pronunțăm într-un mod mai categoric. Este de la sine înțeles apoi că în Peuce au putut trece și elemente sarmatice de la nordul Dunării, ca dovadă că partea de nord a Deltei e cunoscută lui Plinius cel Bătrîn ca o insulă Sarmatică [33]). Mai tîrziu apoi, prin a doua jumătate a sec. III, în Peuce se vor stabili și unele elemente desprinse din triburile gotice. Despre Alaric bunăoară poetul Claudianus pretindea că a fost crescut în această insulă — *Alaricum barbara P e u c e nutrierat* [34]).

Peuce mai putea oferi adăpost și sclavilor fugari de pe moșiile latifundiarilor romani din Dobrogea, a căror *villae* rustice și proprietăți sînt menționate în cîteva inscripții din sec. II—III [35]). Tot în categoria refugiaților mai pot intra soldații dezertori din garnizoanele dunărene, cît și hoții, tîlharii, deținuții și evadații din închisorile romane, sau alte elemente în conflict cu autoritatea romană. Nu trebuie să pierdem din vedere că o inscripție din prima jumătate a sec. IV amintește pe *latrunculi*, care cutreierau nordul Dobrogei (vezi mai jos), cuvînt al cărui înțeles este definit și în sensul de „dușman intern“ de către literatura juridică romană [36]).

Pentru securitatea imperiului roman aceste elemente de strînsură, adăpostite în Peuce, desigur că nu prezentau un pericol prea mare. În schimb pentru aristocrația provincială latifundiară romană, cît și pentru orașele nord-dobrogene, incursiunile și jafurile peucinilor erau dintre cele mai păgubitoare. Aceste incursiuni erau însă repede lichidate de unitățile romane din nordul Dobrogei, printre care un rol important îl avea *classis Flavia Moesica* de la Noviodunum [37]). În timp de război însă, cînd un dușman puternic ataca limes-ul Moesiei inferior, peucinii sînt amintiți ca aliați, luînd parte la acțiunile militare de sub conducerea șefilor de la nord de Dunăre.

În această calitate de aliați ai barbarilor — *gentes, diversi populi* — și dușmani ai imperiului — *inimici* —, sînt cunoscuți mai întîi în anul 170 [38]). Un paragraf din biografia împăratului Marcus Aurelius, enumeră de la apus

---

32) I. I. R u s s u, *Un litigiu de hotărnicie din Scythia Minor (CIL III 14447. V. Pârvan Histria IV 633—637)*, în «Studii și Cercetări de Istorie veche», VI (1955), p. 75—86.

33) P l i n., *n. h.*, 79.

34) C l a u d i a n., *de VI cons. Honorii*, 105—6.

35) R u s s u, *op. cit.*, p. 78—9.

36) N. G o s t a r, *Două inscripții mezerziene*, în «Analele Științifice ale Universității „Al. I. Cuza“ din Iași», Secțiunea III, s.n., tom. IV (1958), p. 47.

37) G r. F l o r e s c u, *Un document epigrafic privitor la flota romană de pe Dunărea Moesică*, în «Revista Istorică Romînă», XVI (1946), p. 15.

38) Despre coaliția neamurilor de la Dunărea de jos din anul 170, unde rolul conducător l-au avut dacii nordici (costobocii), a se vedea A. Premerstein, *RE*, XI, 1906—7; V u l p e, *Histoire ancienne de Dobroudja*, p. 247; O. V. K u d r i a v ț e v, *Вторжение костобоков в балканские провинций римской империй*, în *Вестник древней истории*, 3 (1950), p. 56—70; G o s t a r, *Ramura nordică a dacilor*, p. 195.

spre răsărit următoarele *gentes* care au atacat limes-ul dunărean al imperiului : *gentes omnes ab Illyrici limite usque in Galliam conspiraverunt, ut Marcomanni, Varistae, Hermunduri et Quadi, Suevi, Sarmat<a>e, Lacringes et Burei † hi aliique cum Victualis, Sosibes, Sicobotes, Roxolani, Basternae, Halani, Peucini, Costoboci* [39]). Ultimele cinci *gentes*, după locul pe care-l ocupă în ordinea enumerării, au atacat provincia Moesia inferior. Poziția peucinilor este alături de roxolani și costoboci și, întocmai ca și bastarnii, ei apar doar ca niște auxiliari ai acestora [40]).

A doua mențiune a peucinilor se referă la războiul din anul 248, pe care romanii l-au avut de purtat împotriva unei puternice coaliții germano-carpice de sub conducerea lui Ostrogotha. Evenimentul este povestit de Iordanes și are o deosebită importanță în legătură cu urmărirea atitudinii populației peucine față de romani, în lumina noilor situații ivite la Dunărea de jos, de aceea reproducem textul în măsura în care interesează : *Philippo namque ante dicto regnante Romanis.... Gothi, ut adsolet, subtracta sibi stipendia sua aegre ferentes, de amicis effecti sunt inimici... transiens tunc Ostrogotha cum suis Danubio Moesiam Thraciasque vastavit. . . mox tricenta milia suorum armata produxit ad bellum adhibitis sibi Taifalis et Astringis nonnullis ; sed et Carporum trea milia. . . his ergo addens Gothos et Peucinos ab insula Peucis, quae in ostia Danubii Ponto mergentia iacet, Argaithum et Gunthericum nobilissimos suae gentis doctores praefecit, qui mox Danubium vadati et de secundo Moesiam populati, Marcianopolim eiusdem patriae urbem famosam metropolim adgrediuntur* [41]). În acest text peucinii apar în războiul cu romanii din anul 248 [42]) în calitate de auxiliari ai goților, ca și carpii și celelalte două neamuri germanice. E important de reținut localizarea peucinilor, *ab insula Peucis* [43]), de la gurile Dunării și în consecință „locuitorii Deltei", textul nelăsînd nici o posibilitate de a se face confuzia cu bastarnii.

Ultima apariție a peucinilor, în conflict cu romanii, datează din anul 268, unde de asemenea nu sînt singuri, ci în asociație cu alte neamuri germanice. Despre această nouă coaliție a neamurilor răsăritene germanice, la care iau parte și locuitorii Deltei Dunării, ne vorbește în rezumat un paragraf din biografia împăratului Claudius II : *denique Scytharum diversi populi, Peuci, Grutungi, Austrogoti, Tervingi, Visi, Gipedes... et Eruli praedae cupiditate in Romanorum solum venerunt atque illic pleraque vastarunt* [44]). Mai completă, în legătură cu același eveniment, este informația istoricului Zosimus, care, cu oarecari amănunte, relatează următoarele : κατὰ τοῦτον δὴ τὸν Χρόνον Σκυθῶν οἱ πεσιλειφθέντες, ἐκ τῶν προλαβουσῶν ἐπαρθέντες ἐφόδων, Ερούλους καὶ Πεύκας καὶ Γότθους παραλαβόντες καὶ περὶ τὸν Τύραν ποταμὸν ἀθροισδέντες, ὅς εἶς τόν Πόντον εἰσβάλλει ναυπηγησάμενοι πλοῖα ἑξακισΧίλια καὶ τούτοις ἐμβιβάσαντες, δύο καὶ τριάκοντα μυριάδας, ἄραντες διὰ τοῦ Πόν-

39) SHA, *Vit. Marc.*, 22. 1.
40) G o s t a r, *op. cit.*, p. 192.
41) Iord., *Get.*, 91.
42) P o l a s c h e k, *op. cit.*, 1392 ; A. A l f ö l d i, în *Cambridge Ancient History*, XII, p. 142.
43) *Peucis* aici un genitivus Graecus, ca și *ostium Peuces* la Plin., *n.h.*, IV, 79.
44) SHA, *Vit. Cl.*, 6, 2.

του, Τομεῖ μὲν τειχήρει πόλει προσβαλόντες ἀπεκρούσθησαν, προελθόντες δὲ καὶ ἐπὶ Μαρκιανούπολιν ἣ Μυσιάς ἐστίν,....[45]). Ca și în *vita Claudii* popoarele care trec Dunărea la 268[46]), în primul an de domnie al acestui împărat, sînt amintite sub numele generic arhaizant de sciți. Cifra de 6000 de corăbii pe care le-ar fi echipat acești sciți, ar putea fi o evidentă exagerare a cronografiei romane, dar cu toate acestea nu ne putem îndoi de realitatea unui puternic atac naval pe Dunăre și pe mare. Rolul important în acest prim război maritim al goților împotriva romanilor, credem că l-au avut acești peucini, populație de pescari, marinari și pirați în același timp, care, cu atît mai mult, de data aceasta devin niște aliați deosebit de prețioși.

Populația peucină, formată din elemente atît de eterogene, de cele mai diverse origini, trăind într-o stare de sărăcie și de continuu conflict cu populația romană din sud, îi vedem, după mărturia celor patru texte, în război deschis cu romanii, în calitate de *hostes*. Asemenea prilejuri însă nu se iveau decît atunci cînd luptele de la Dunărea de jos depășeau proporțiile unor obișnuite incursiuni de pradă. Despre elementele răzlețe din „insula Peuce“ care treceau în provincie pentru jaf, izvoarele sec. II—III nu fac nici o mențiune. Totuși asemenea cazuri trebuie să fi existat, dovadă e următoarea inscripție din prima jumătate a sec. IV, găsită în apropiere de Troesmis, cea mai importantă localitate romană din nordul Dobrogei: *Impp. [Caess.] Fl. Cl. Constatinus Al [aman. ma] x. G [erm. max.], Fl. Iul. Constantius Sarmersicus* (sic) *m[ax.], Fl. Iul Constans Sarm. pii felices Augg. locum in parte limitis positum gentilium Gotho [ru] m temeritati semper aptissimum ad confirmandam provincialium [s] uorum a[e]ternam securitatem erecta istius fabri [c] ae munitione clauserunt, latru [nc] ulorumque impetum perennis mun [imi] nis dispositione tenuerunt, adcurante Sappone v. p. duce limitis Scythiae*[47]). Inscripția a fost pusă între anii 338—340, cu ocazia construirii mai multor fortificații militare în scopul de a se crea un obstacol artificial în fața dușmanului care ar fi încercat să treacă Dunărea. Cuvintele din inscripție, cuprinse între *locum... clauserunt*, se referă la lucrările de întărire a limes-ului dunărean care aveau menirea să stăvilească orice tentativă a goților de a pătrunde în imperiu. Fraza penultimă, *latrunculorumque impetum perennis muniminis dispositione tenuerunt*, se referă la întăriturile ridicate împotriva atacurilor cetelor de latrunculi, care veneau tot dinspre nord și pe care inscripția îi deosebește de goți. Termenul *latrunculus* în această inscripție are sensul de dușman al imperiului, care duce un război de eliberare fără a-l declara, război de hărțuială sau lupte de gherilă, de partizani[48]). Din felul cum este re-

45) Zosim., I. 42, 1.

46) Polaschek, *op. cit.*, 1392. Despre acest război „gotic“ la P. Damerau, *Kaiser Claudius II. Gothicus*, Leipzig, 1934, p. 65 și urm.

47) CIL III 12483 (=Desau ILS 724).

48) Despre mișcarea „latrones-latrunculi“ în imperiul roman a se vedea studiul lui A. D. Dmitrev, *Движение latrones как одна форм классой в римской империи*, în *Вестник древнеи истории*, 3 (1951), p. 61—72 (= *Mișcarea „latrones“ ca formă a luptei de clasă în imperiul roman*, în «Analele Romîno-Sovietice», Seria Istorie, nr. 1, 1953, p. 55 și urm.); D. Tudor, *„Interfecti a latronibus“ în inscripțiile din Dacia*, în «Studii și Cercetări de Istorie veche», IV (1953), p. 583 și urm.; Gostar, *Două inscripții mezerziene*, p. 43 și urm., unde se indică și bibliografia mai veche.

dactată inscripția, cuvîntul latrunculi nu înglobează și pe cel de goți, ci alte cete prădalnice de la nord de Dunăre, care amenințau securitatea provinciei. În mod probabil aceștia puteau fi în primul rînd *Peucini*, cărora numele de *latrunculi* le este în perfectă concordanță cu situația lor de vecini ai imperiului și cu acțiunile lor la care îi împingea starea de locuitori ai Deltei. Asemenea mișcări au putut exista însă și anterior sec. IV. Dar nu numai Delta, ci și bălțile Dunării, din extremitatea nordică a Dobrogei, puteau atrage persoanele revoltate sau indivizii suspecți, care formau apoi cete de latrunculi. Delta ca și bălțile Dunării pînă în epoca modernă erau locurile cele mai favorabile pentru cetele de haiduci, ca și pentru tîlharii, omorîtorii și jefuitorii la drumul mare.

În sec. II—III, pentru a se împiedica trecerea peucinilor pe teritoriul roman, probabil că existau pe brațul meridional al Deltei, din loc în loc, pînă aproape de vărsare, cîteva vexilații ale unor unități auxiliare din Moesia inferior. În sec. IV se știe că acest braț era apărat de două unități de *cunei*, — un *cuneus equitum armigenorum* la Aegysus [49]) și un *cuneus equitum Arcadum* la Talamonium [50]) — și de cinci unități auxiliare, dintre care două navale, — anume *milites quinti Constantiniani* la Salsovia [51]), *milites primi Gratianenses* la Gratiana [52]), o *cohors V pedatura inferior* la Aegysus [53]), o *cohors musculorum Scythicorum* și o *classis*, amîndouă la Plateypegiae [54]). Ultimele două erau unitați navale, formate din soldați din *legio I Iovia* și *legio II Herculia* și stăteau sub comanda unui *praefectus ripae* [55]). Efectivul care apăra deci brațul meridional al Deltei era destul de ridicat și în raport cu densitatea garnizoanelor de pe restul limes-ului scitic, aici ele erau ceva mai numeroase. S-ar putea crede că aceste puncte întărite, cunoscute în sec. IV, să fi avut garnizoane pentru paza frontierei dinspre Peuce și în secolele anterioare. N-ar fi exclus apoi ca la Plateypegiae să fi existat și în sec. II—III o stațiune a unității fluviale *classis Flavia Moesica* de la Noviodunum, punctul avînd aceeași importanță strategică și mai tîrziu. Este chiar de presupus ca însuși sediul forțelor navale de la Noviodunum să se fi deplasat mai spre răsărit (în sec. IV la Noviodunum nu mai există nici o unitate navală), înspre Deltă, la Plateypegyae, localitate, care deși încă neidentificată pe teren, poate fi totuși plasată, ca și celelalte patru, numai undeva pe brațul meridional al Deltei [56]).

---

49) *Not. Dign., Or.* XXXIX, 16.

50) Ibid., 18.

51) Ibid., 26.

52) Ibid., 27.

53) Ibid., 34 ; cf. I. Barnea, *O inscripție de la Aegysus*, în «Studii și Cercetări de Istorie veche», II (1950), p. 175 și urm.

54) *Not Dign. Or.*, XXXIX, 36.

55) Vulpe, *Hist. anc. Dobroudja*, p. 300. În *Not. Dign.*, p. 88 (ed. O. Seeck, 1876), unitățile apar în următoarea ordine : *praefectus ripae legionis primae ioviae cohortis. . . et secundae herculiae musculorum scyhicorum et classis inplateypigiis*. Seeck (după Mommsen) corectează *et classis musculorum scythicorum*. Corectarea însă, după părerea noastră, trebuie făcută în felul următor : *praefectus ripae legionis primae ioviae et [praefectus ripae legionis] secundae herculiae, cohortis munsculorum scythicorum et classis, in plateypegiis*.

56) Vezi încercări de a localiza Plateypegiae la C. Moisil, *Cetăți romane la Dunărea de jos — pe Brațul Sf. Gheorghe —*, în *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, 1909, p. 87, lîngă Dunavățul de jos.

Asemenea mișcări, împotriva unor puternici stăpînitori, mișcări bine organizate datorită naturii terenului, se mai cunosc și în alte locuri. Credem că e deajuns să amintim de cazul populațiilor refugiate în regiunea de la vărsarea Tigrului și Eufratului în Golful Persic [57]), sau din Delta Nilului [58]). Cronicile vechi babiloniene amintesc din cînd în cînd de cei din Țara de la Mare, care în mai multe rînduri au periclitat și chiar au disputat hegemonia în sudul Mesopotamiei. Și aici această regiune mlăștinoasă, de la vărsarea fluviilor, oferea refugiu tuturor celor ce intrau în conflict cu puterea despotică a monarhilor, sau care scăpau de robia și exploatarea preoților și a aristocrației locale. Această populație compusă din elemente fugite de sub jugul atîtor împilări, la care se adăugau întotdeauna un număr apreciabil de nomazi, bine organizată în acest adapost, devenind o forță de temut, va ajunge pînă acolo încît în anul 721 î.e.n. să proclame pe șeful lor rege în Babilon[59]). Se cunosc și încercări de asanare a acestor imense mlaștini pentru a opri tentația unui refugiu [60]). Și în Delta Nilului s-au organizat încercări de rezistență împotriva înrobirii ; cea mai cunoscută este răscoala păstorilor de aici, Bucolici, din anul 172 [61]), a căror dîrză rezistență s-a transformat într-un adevărat război pentru romani [62]). E foarte probabil că și războaiele celor din Delta Peuce, împotriva romanilor, au avut în primul rînd același caracter.

LA LUTTE DES POPULATIONS DES BOUCHES DU DANUBE CONTRE L'AUTORITÉ ROMAINE

Résumé

Les Bastarnes, qui se sont établis dans l'île *Peuce* (Delta du Danube) pendant les III-e — I-er siècles avant notre ère, ont été connus sous le nom de Peucini. Durant les II-e—IV-e siècles de norte ère par Peucini on entend une population d'origines variées, (Gétes, Sarmates, Goths, ou des provinciaux romains), refugiée dans le Delta du Danube, ou elle a trouvé un abri contre l'oppression romaine.

БОРЬБА НАСЕЛЕНИЙ ДУНАЙСКОЙ ДЕЛЬТЫ ПРОТИВ РИМСКОЙ ВЛАСТИ

Краткое содержание

Бастарнов, установившихся в III—I вв. до н. э. на. острове Певке (**Peuce**) (в Дунайской Дельте), впоследствии называют певкинами (**Peucini**). В II—IV вв. н. э. под этим названием обозначается неоднородное население различного происхождения (геты, сарматы, готы или жители римских провинций), нашедшее убежище против римского насилия в Дунайской Дельте.

57) A. Moret, *Histoire de l'Orient*, II, Paris, 1936, p. 684.
58) Moret, *op. cit.*, p. 684 .
59) Ibid.
60) Moret, *Hist. de l'Orient*, I, Paris, 1941, p. 424.
61) Dio Cass., LXXI, 4 ; SHA, *Vit. Marc.*, 21, 1 ; *Vit. Avid. Cass.*, 6, 3.
62) N. A. Mașchin, *Istoria Romei antice* (trad. din l. rusă), București, 1951, p. 333 ; E. M. Ștaerman, *Istoria Universală* (trad. din l. rusă), II, sub redacția S. L. Utcenko — D. P. Kallistov — A. I. Pavlovskaia — V. V. Struve, București, 1959, p. 649.